

บรรณานุกรม

ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources)

๑. เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร (เอกสารยังไม่ได้อัปเดตพิมพ์)

ก) เอกสารกระทรวงเกษตรราษีการ (รัชกาลที่ ๕)

๑) เอกสารที่จัดระบบแล้ว

ร.๕, กษ.๑/๔, เรื่องความเห็นพระยาประชานุรักษ์ เรื่องวิธีจัดตั้งสภาเกษตร-
พณิชการ.

ร.๕, กษ.๑/๖, เรื่องเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี.

ร.๕, กษ.๑/๗, เรื่องเบ็คเสวีจกระทรวงเกษตรราษีการ.

ร.๕, กษ.๑/๘, เรื่องรายงานเสนาบดีกระทรวงการหัวเมือง

ร.๕, กษ.๑/๑๐, เรื่องเครื่องมือสำหรับทำนา.

ร.๕, กษ.๑/๑๒, เรื่องรายงานเรื่องสัตว์กักตุนเข้าในทุ่งหลวงคลองรังสิต.

ร.๕, กษ.๑/๑๔, เรื่องเสนาบดีกระทรวงเกษตรตรวจการเกษตรและการเพาะปลูก.

ร.๕, กษ.๒/๑, เรื่องตำแหน่งเสนาบดีและข้าราชการ.

ร.๕, กษ.๒/๒, เรื่องตั้งและเลิกตำแหน่งข้าหลวงตรวจการออกโฉนดที่ดิน และให้
พระยาประชานุรักษ์ออกตรวจการ.

ร.๕, กษ.๒/๓, เรื่องการปรับปรุงการบริหารงานกระทรวง.

ร.๕, กษ.๓.๑/๖, เรื่องข้าหลวงเกษตรกล่าวโทษข้าหลวงกองจับผู้ร้าย.

- ร.๕, กษ.๓.๑/๘, เรื่องความคิดเรื่องอุดหนุนชานา.
- ร.๕, กษ.๓.๑/๑๑, เรื่องพวกดาวไม่ลงมาทำนาในทุ่งหลวง แลเรื่องคนอพยพออกจาก
ทุ่งหลวง
- ร.๕, กษ.๓.๑/๑๒, เรื่องชานาจะดูเงินรัฐบาลแลความเห็นที่จะกักขังชานา.
- ร.๕, กษ.๓.๑/๑๓, เรื่องรายงานตรวจที่นาต่าง ๆ ของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์
แลพระยาวิเศษโกชนา
- ร.๕, กษ.๓.๒/๒, เรื่องเก็บเงินค่านาในกรุงแลหัวเมือง แลเรื่องเร่งเงินค่านา
ที่ค้าง.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๓, เรื่องนาแลเก็บเงินค่านาเบ็ดเตล็ด.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๔, เรื่องเก็บเงินค่านาเมืองนครศรีธรรมราช แลเรื่องความ.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๕, เรื่องเก็บเงินค่านาหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๘, เรื่องเดินมาเมืองนครศรีธรรมราช.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๘, เรื่องราษฎรร้องเรื่องราวเรื่องเงินค่านาแลเรื่องพื้นที่รับเป็น
หลวง.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๑๐, เรื่องเก็บเงินค่านามณฑลต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๒๘, เรื่องชานากดวโฑษกรมนราวากระทำกรกชี่ไม่ทำตามสัญญา
ที่ทำกันไว้เรื่องชานากัน.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๓๑ (ปีก ๒), เรื่องเก็บเงินค่านามณฑลต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๓๓, เรื่องยกเวนเงินค่านา.
- ร.๕, กษ.๓.๒/๓๕, เรื่องเงินค่านา

ร.๕, กษ.๓.๓/๑๐, เรื่องกรรมการคดีความนาและคดีเรื่องนารวมหลายปี

๑๑๖ - ๑๑๘

ร.๕, กษ.๓.๓/๑๒, เรื่องความนาเกี่ยวแกคนในบังคับฝรั่ง เสด็จกับกรมหมื่นพงษา
ปี ๑๑๕.

ร.๕, กษ.๓.๓/๑๓, เรื่องประกาศตั้งกรรมการชำระที่นา.

ร.๕, กษ.๓.๓/๒๔, เรื่องการออกโฉนดแลขอบังคับการหวงห้ามที่ดินแลว่าควยการ
สำรวจที่นาคลองรังสิต.

ร.๕, กษ.๓.๓/๓๐, เรื่องที่นาของเจ้าจอมมารคา โหมค ตำบลคลองรังสิต.

ร.๕, กษ.๔/๕, เรื่องออกประกาศตั้งข้าหลวงเกษตรแลหน้าทข้าหลวงเกษตร.

ร.๕, กษ.๔/๖, เรื่องมิสเตอร์เกรแฮม มารับราชการในกรมทะเบียนที่ดิน.

ร.๕, กษ.๔/๗, เรื่องรายงาน มร.เกรแฮม และพระยาประชาชีพ เรื่องหอทะเบียน.

ร.๕, กษ.๔.๑/๒, เรื่องกฎหมายที่ดิน.

ร.๕, กษ.๔.๑/๓, เรื่องพระราชบัญญัติที่ดิน.

ร.๕, กษ.๔.๔/๒, เรื่องขออนุญาตจับจองที่นา.

ร.๕, กษ.๔.๔/๓, เรื่องแต่งตั้งข้าหลวงออกโฉนดตราจองนาในหัวเมือง ซึ่งเกี่ยวกับ
แผนที่ของบริษัทต่าง ๆ ในหัวเมือง.

ร.๕, กษ.๔.๔/๗, เรื่องสำรวจที่นาคลองประเวศและประกาศออกตราจอง.

ร.๕, กษ.๔.๔/๘, เรื่องกรมหมื่นราชศักดิ์ขอจับจองนาคำบลทุ่งเพื่อ.

ร.๕, กษ.๔.๔/๑๐, เรื่องความเห็นเรื่องจัดการเก็บผลประโยชน์ที่ดินแลออกตราจอง

ร.๕, กษ.๔.๔/๑๒, เรื่องห้ามอำเภอนิให้ออกไปเหยียบย่ำที่ดินในมณฑลกรุงเทพฯ.

- ร.๕, กษ.๔.๔/๑๔, เรื่องจัดการออกตราจองที่ดินชั่วคราว มณฑลนครไชยศรี
แควเมืองชลบุรี บางขุนเทียน กรุงเทพฯ.
- ร.๕, กษ.๔.๕/๖, เรื่องรายงานมีสเตอร์ไฮลด์ เรื่องอัตรากาที่ดิน.
- ร.๕, กษ.๕/๒, เรื่องบริษัทชุกคลองแลคนาสยามฟองซ์ไชร์ราษฎรทุ่งกงคร.
- ร.๕, กษ.๗/๒, เรื่องพระราชบัญญัติตีตัวพาณะ.
- ร.๕, กษ.๗/๔, เรื่องผสมสัตว์.
- ร.๕, กษ.๘/๔, เรื่องเจ้าพระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์ ถวายงบประมาณไอรักเก้น
General Report on Irrigation and Drainage in the
Lower Menam valley.
- ร.๕, กษ.๘/๕, รายงาน มร.วันเคอไฮเต เรื่องชุกคลองทำท้านบและทำน้ำจัด
ไซในกรุงเทพฯ.
- ร.๕, กษ.๘/๖, เรื่องที่นาทุ่งเขาสอมบั้ง.
- ร.๕, กษ.๘/๘, เรื่องการเบิกจ่ายเงินกรมคลอง.
- ร.๕, กษ.๘/๙, เรื่องฝึกทบชาวและสวะ.
- ร.๕, กษ.๘/๑๐, เรื่องกรมคลองหยุดงาน.
- ร.๕, กษ.๘/๑๑, เรื่องกรมคลองหยุดงาน.
- ร.๕, กษ.๘.๒/๓, เรื่องขออนุญาตชุกคลองคำลต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ.๘.๒/๔, เรื่องราษฎรเมืองฉะเชิงเทราเกล้าขอพระยาสมุทรธานินทร์
เรื่องชุกคลองเข้าไปในที่นา.
- ร.๕, กษ.๘.๒/๘, เรื่องความเห็นเกล้านำป่าสักให้เรือเดินได้.

- ร.๕, กษ.๕.๒/๒๕, เรื่องกรมหมื่นนราธิวาสสุโขทัยขอขุดคลองนาตั้งแต่ตำบลบางตะไน
แขวงเมืองนนทบุรีไปออกแม่น้ำเมืองสุพรรณ.
- ร.๕, กษ.๕.๒/๒๗, เรื่องขุดคลองลำน้ำเจ้าพระยาเก่าแกวกกลาง.
- ร.๕, กษ.๕.๒/๓๐, เรื่องหลวงเสนาพลสิทธิ์ขอพระบรมราชานุญาตขุดคลองต่อกับ
คลองพระราชกิมลไปทะเลลำน้ำเมืองสุพรรณบุรี.
- ร.๕, กษ.๕.๒/๓๖, เรื่องขุดคลองที่เมืองไชยนาท.
- ร.๕, กษ.๕.๒/๔๐, เรื่องคลองภาษีเจริญคำเนินสะดวก.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑, เรื่องปิดน้ำแลทน้ำที่ตำบลต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๔, เรื่องตั้งอิริเกชั่น.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๑, เรื่องขออนุญาตทำประตุน้ำตำบลลำหิน.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๒, เรื่องความเห็นพระยาประจักษ์ เรื่องทำท่อนขุดในที่ต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๔, เรื่องทำท่อนเมืองราชบุรี.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๕, เรื่องทำท่อนขุดน้ำเข้าในนาเมืองระยอง.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๗, เรื่องทำท่อนขุดลำน้ำ เมืองนครราชสีมา.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๑๘, เรื่องปิดท่อนขุดในทุ่งหลวง แลทำท่อนขุดแม่น้ำป่าสัก ลำน้ำลพบุรี
เพื่อเลี้ยงคนชาวในนาทุ่งฝั่งตะวันออก.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๒๐, เรื่องรายงานกรรมการประชุมเปิดแลปิดประตุน้ำ.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๒๒, เรื่องการราษฎรร้องวาน้ำท่วมไร.
- ร.๕, กษ.๕.๓/๒๔, เรื่องทำท่อนขุดน้ำในแขวงเมืองชัยบุรี.
- ร.๕, กษ.๕.๔/๑, เรื่องบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม

- ร.๕, กษ.๕.๔/๖, เรื่องตอบพระราชหัตถเลขา เรื่องบริษัทชุกคหลงกล่าวโทษ
กระทรวงเกษตรและจะขอคืนการอนุญาตชุกคหลงและขอให้รับทรัพย์สินสมบัติ
ของบริษัทควาย.
- ร.๕, กษ.๕.๔/๗, เรื่องบริษัทชุกคหลง.
- ร.๕, กษ.๕.๔/๑๒, เรื่อง มร.โยคีมิ แกรซี่ ส่งสมุดคำอธิบายเรื่องชุกคหลงแลดูนา-
สยาม.
- ร.๕, กษ.๕.๔/๑๓, เรื่องบริษัทชุกคหลงแลดูนาสยาม ขอพระบรมราชานุญาตชุกคหลง
ในทุ่งตะวันตก แม่น้ำเจ้าพระยา.
- ร.๕, กษ.๕.๔/๑๖, เรื่อง (แบบหมายที่ ๕) คำตัดสินที่นำตำบลทุ่งคู ครั้งที่ ๑.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๕, เรื่อง (หมายเลข ๑) สำเนาทะเบียนโฉนดไถ่นำมาชี้แจง
โดยผู้ถือโฉนดซึ่งมีชื่อในฎีกา.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๘, เรื่อง (หมายเลข ๑๓) สำเนาคำดูกะโทษ.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๘, เรื่อง (หมายเลข ๑๐) สำเนาคำชี้แจงของราษฎรร้องทุกข์
ตั้งวิวาทในที่นารายวิวาท.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๑๒, เรื่อง (แบบหมายที่ ๒) คำให้การราษฎรผู้ถือตราจอง
ตำบลบางพูน แขวงเมืองปทุมธานี แขวงกรุงเทพฯ.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๑๓, เรื่อง (แบบหมายที่ ๔) คำให้การพยานโยธา.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๑๔, เรื่อง (แบบหมายเลขที่ ๓) คำให้การของราษฎรผู้ตั้งวิวาท.
- ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๑๗, เรื่องรายงานกรมการตรวจตัดสินเรื่องคดีที่นำ.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๑๕, เรื่อง (แบบหมายที่ ๖ ก) สำเนาฎีกาข้าราชการรวม
๑๑ ราย.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๒๒, เรื่องที่นำคำบลหุ่่งคู้เป็นความกับบริษัทชุกคลองแลดูนาสยาม.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๒๓, เรื่อง (แบบหมายที่ ๗) คำตัดสินที่นำคำบลหุ่่งคู้ครั้งที่ ๑.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๒๗, เรื่อง (แบบหมายที่ ๘) คำบังคับของกรรมการ.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๓๕, เรื่องความบริษัทชุกคลองแลดูนาสยาม.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๓๘, เรื่องบริษัทชุกคลองดูนา ปี ๑๑๖.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๓๙, เรื่องคดีความเรื่องที่น่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับควยบริษัทชุกคลองแลดู-
นาสยาม.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๔๐, เรื่องไตสวนที่นำที่ข้าราชการแลราษฎรร้องว่าบริษัทกชี่จะ
เอาเงินแก่เจาของนา.

ร.๕, กษ.๕.๔ ก/๔๒, เรื่องกองตระเวนเข้าขับไลแลเอาไฟเผาบ้านเรือนข้าราชการ
แลราษฎรผู้ที่แพคคี่แก่บริษัททางคลองรังสิต.

ร.๕, กษ.๑๐/๑, เรื่องไตสวนความรู่นายเจริญในทางเพาะปลูก.

ร.๕, กษ.๑๐/๒, เรื่องรายงานเพาะปลูกต่าง ๆ.

ร.๕, กษ.๑๐.๑/๑, เรื่องชื่อและจำหนายเขา.

ร.๕, กษ.๑๐.๑/๒, เรื่องพรรณเมล็ดคเขา.

ร.๕, กษ.๑๐.๑/๔, เรื่องจ่ายพรณเข้าคาโรไลนาไปทดลองตามมณฑลต่าง ๆ.

ร.๕, กษ.๑๐.๑/๑๐, เรื่องซื้อและจำหน่ายเขา.

ร.๕, กษ.๑๐.๑๖/๑, เรื่องความเห็นของแพทย์ เรื่องกินข้าวขาวขัด ทำให้เกิดโรค
เบอร์ เบอร์

ร.๕, กษ.๑๒.๑/๒, เรื่องพระราชบัญญัติวัด ชั่ง ตวง.

๒) เอกสารที่ยังไม่ได้อัดระบบ

ร.๕, กษ, แผนกกรมคลอง, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๑, เรื่องจ้างเอนยีเนียร์ฮอลันดา
มาทำการตรวจคลอง.

ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๗, เรื่องบรรยายปล้นกระบือ
นายสาย คำปลดคลองที่ ๓.

ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๑๐, เรื่องบริษัทชุกคลองขอให้
บังคับผู้แพศที่ออกจากที่นาตามคำตัดสินเสนาบดีสภา.

ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๑๑, เรื่องบริษัทชุกคลองร้องทุกข์
เรื่องบรรยายปล้นกระบือในคลองรังสิต.

ร.๕, กษ, แผนกข้าหลวงเกษตร, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๑๔, เรื่องรายงานการเพาะ
ปลูกของหลวงโกศลผุณทวี รongข้าหลวงเกษตรไปตรวจในเมืองมินบุรี
เมื่อเดือน มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๕.

ร.๕, กษ, แผนกข้าหลวงเกษตร, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๑๕, เรื่องหลวงโกศลผุณทวี
ยื่นรายงานตรวจการเพาะปลูกในแขวงเมืองมินบุรีและเมืองชัยภูะ.

- ร.๕, กษ, แผนกขาหลวงเกษตร, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๒๕, เรื่องขาหลวงเกษตร
กรุงเทพฯ ปีรายงานประจำปี ศก ๑๒๘.
- ร.๕, กษ, แผนกขาหลวงเกษตร, เล่มที่ ๑, เรื่องที่ ๓๒, เรื่องพระยาวิเศษโกชนา
ส่งรายงานตรวจการเพาะปลูกของหลวงโกศลพูนทวี แขวงเมืองสมุทรปรา
การ นครเขื่อนขันธ์.
- ร.๕, กษ, แผนกขาหลวงออกโหนด, เล่มที่ ๒, เรื่องที่ ๒๕-ตอนที่ ๑, เรื่องราว
ขอบังคับว่าควยการหวงห้ามที่ดิน (เริ่มแต่ ร.ศ. ๑๑๘ หมดเพียง
ร.ศ. ๑๑๙).
- ร.๕, กษ, แผนกขาหลวงออกโหนด, เล่มที่ ๒, เรื่องที่ ๔๑, ตอนที่ ๑, เรื่อง
พระยามหาโยธา หรือเรื่องราวการขอรับใบสำคัญนา ตำบลคลองประเวศ
บุรีรัมย์แลขอเสียเงินค่าคลองที่ไคลองช่อไ้ว ร.ศ. ๑๑๘.
- ร.๕, กษ, แผนกสารบรรณ, เล่มที่ ๓, เรื่องที่ ๔๓๘, เรื่องนายคำ นายหอย
กับพวกครองทุกข์เรื่องเงินคานา ตำบลทุ่งบ้านโคก แขวงเมืองพิษณุโลก
แต่เดิมเก็บไร่ละสี่สิ่งเพื่อง เคียนนี้เก็บไร่ละ ๒ สิ่ง.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๖, เรื่องที่ ๑๖๕, เรื่อง ส่งเรื่องราว
ราษฎรร้องขอใหม่ขอบังคับเรื่องการหาปลา.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๘, เรื่องที่ ๒๔๒, เรื่องบริษัทชุกคลองขอ
ให้กรมโฆลงตอนรางหลวงที่ทุ่งรังสิตไปอยู่คงพระราม.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๑๓, เรื่องที่ ๓๔๓, เรื่องนายชงอำแดงแหวน
ร้องว่าบริษัทเอาที่นาของตน ตำบลโพสาวหาร แขวงกรุงเก่าไปยกถวาย
แก่กรมหมื่นพงษาเสียด.

- ร.๕, กษ, แผนกเพาะปลูก, เล่มที่ ๑๕, เรื่องที่ ๒๕, เรื่องกรมหมื่นนราธิวาสราชนครินทร์
นำตั้งแต่ตำบลนาตะโน แขวงเมืองนนทบุรีไปออกแม่น้ำเมืองสุพรรณ.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๒๓, เรื่องที่ ๔๔๘, เรื่องพระพิพิธศาลี
ชำระความตามเรื่องราวฎีกา นายเริ่มรายเสนาเมืองนครศรีธรรมราช
ฉอที่นา ร.ศ. ๑๐๗.
- ร.๕, กษ, แผนกสารบรรณ, เล่มที่ ๒๕, เรื่องที่ ๕๖๓, เรื่องแสดงพิพิธภัณฑ
ประกวดพันธุ์ข้าวปลูก ศก ๑๒๖ รัชชูปรี.
- ร.๕, กษ, แผนกสารบรรณ, เล่มที่ ๒๕, เรื่องที่ ๕๗๑, เรื่องรายงานความเห็น
มิสเตอร์ โสมัน กล่าวถึงปอลิซีของราชการแผ่นดิน ประเทศสยาม.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๒๕, เรื่องที่ ๔๔๘, เรื่องนายเริ่ม นายเที่ยง
ทำฎีกากล่าวโทษผู้รักษาเมืองแลเสนาที่นั่น เมืองนครศรีธรรมราชทูลเกล้าฯ
ถวายว่า มีคัมบังฉอตัดเงินทางเขาคานา ถึง ๑๔ จำนวนแลนายเริ่ม
นายเที่ยงถึงแก่กรรมบุตรภรรยาและญาติคนทั้ง ๒ ขอสมัคขึ้นกระทรวงนา.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคดอง, เล่มที่ ๒๘, เรื่องที่ ๑๒๔๑, เรื่องราษฎรแขวง
เมืองนครนายกร้องขอไหลคเงินคานา.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคดอง, เล่มที่ ๒๘, เรื่องที่ ๑๒๖๗, เรื่องบริษัทชุกคดอง
แลคนูนาสยามบอกเรื่องผู้รายปล้นกระบือในบริเวณคดองต่าง ๆ.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคดอง, เล่มที่ ๒๘, เรื่องที่ ๑๒๖๘, เรื่องบริษัทชุกคดอง
แลคนูนาสยาม ร้องทุกข์เรื่องเกณฑ์คนไปเป็นทหาร.
- ร.๕, กษ, แผนกบริษัทชุกคดอง, เล่มที่ ๓๐, เรื่องที่ ๑๒๔๕, เรื่องบริษัทชุกคดอง
ขอให้จัดตำรวจภูธรไปป้องกันอย่าให้ผู้รายทำอันตราย แก่เจ้าพนักงาน
รักษาประตูน้ำบริษัทสมบุรณ์กับที่ห้ามบวางปลาดกค.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๓๑, เรื่องที่ ๑๐๘๓ เรื่องสำเนาสารตราถึง
เมืองนครนายก ปราบจัน จะเชิงเทรา พนม พันธ์ ชด ใหญ่วาราชการ แล
ชาหลวงจ่ายกระบือผู้รายที่ตกเป็นของหลวงให้หัวหน้าแลทหารตามตัวสำคัญ
ที่ถือมา.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๓๑, เรื่องที่ ๑๐๘๕, เรื่องหลวงชนา รอยตรีบัว
เป็นชาหลวงขึ้นไปแจกเขาให้แก่ชาวเมือง นครลำปาง ซึ่งต้องความอด
อยาก ร.ศ. ๑๑๒.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๓๑, เรื่องที่ ๑๐๘๕, เรื่องหลวงชนารอยตรีบัว
เป็นชาหลวงขึ้นไปแจกเขาให้แก่ชาวเมืองนครลำปาง ซึ่งต้องความอดอยาก.

ร.๕, กษ, แผนกเก็บเงินคานา, เล่มที่ ๓๒, เรื่องที่ ๑๑๕๓, เรื่องหลวงเขตตา-
นุรักษ์ ซึ่งจะจัดให้ราษฎรเช่านาหลวงกรุงเทพฯ กรุงเก่าใน ร.ศ. ๑๑๔,
๑๑๕ ต่อไป.

ร.๕, กษ, แผนกสารบรรณ, เล่มที่ ๓๗, เรื่องที่ ๗๕๕, เรื่องรายงานประชุมชา-
หลวงเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๒๘.

ร.๕, กษ, แผนกสารบรรณ, เล่มที่ ๓๗, เรื่องที่ ๘๐๑, เรื่องบริษัทชุกคลองส่งเรื่อง
รารราษฎรร้องขอยกเวนเงินคานา สก ๑๒๘.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๑๘๐๐, เรื่องพระยามหาโยธา
สำรวจที่นาคคลองประเวศบุรีรมย์.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๖๒, เรื่องที่ ๒๔๘๓, เรื่องราษฎรกล่าวโทษ
หลวงวาทิศ หลวงสารภณวิสูตร เหมอมหลวงอัฐ แลพระวิภาคย่นรายงานที่
ไปทำแผนที่นารราษฎร หลวงวาทิศ หลวงสารภณ, เหมอมหลวงอัฐ.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๕, เรื่องที่ ๓๗๘๘, เรื่องประกาศอนุญาต
ชุกคลอง.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๕, เรื่องที่ ๓๔๐๑, เรื่องขุมนโยบายขุมนวิเศษ
ขอพระบรมราชานุญาตชุกคลองตำบลบ้านไผ่พระ แขวงกรุงเก่า.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๕, เรื่องที่ ๓๔๐๓, เรื่องพระยาสิทธิราชเทโว
ขอพระบรมราชานุญาตชุกคลอง.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๕, เรื่องที่ ๓๔๐๖, เรื่องกรมหมื่นนอภิศร-
อุคมเกษ ขออนุญาตชุกคลองในบริเวณเนื้อที่นาของพระองค์ท่าน.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๒๒, เรื่องพระสาส์นขอปิดท่านบ
คลอง.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๓๔, เรื่องบริษัทชุกคลองคู
นาสยาม ร้องชี้ของวาปีราษฎรเข้ามาทำนาในแผนที่ของบริษัทแลออกกั้น
ทางตามทวงพวงราษฎรที่ออกเงินช่วยการชุกคลองไม่ให้ทำนา.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๓๕, เรื่องคอมปนีชุกคลอง
วาน้ำคลองท่าไข่ โสโครกมาก จะขอเปลี่ยนคลองใหม่ ขอให้พนักงานแผนที่
ไปตรวจ.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๓๗, เรื่องบริษัทชุกคลองกล่าว
ว่ามีผู้รายเกิดชุกชุมขึ้นมาก เพราะสร้างคัน แดงเผื่อนให้กำลังอุคหนุนอายุ
ผู้รายลัดกระปือ.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๓๘, เรื่องข้าหลวงตรวจที่นา
ในฝั่งคลอง บริษัทชุกคลองแลคูนาสยาม.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๖, เรื่องที่ ๓๔๔๑, เรื่องขอพระบรมราชา-
นุญาตตั้งข้าหลวงจัดการที่นารายวิวาท.

ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๔๗, เรื่องที่ ๓๔๕๐, เรื่องนายใจ นายเขย
ยัวแดง เปลี่ยนเมีย ร้องว่าสร้างคันแซกในบังคับอังกฤษบังอาจบุกรุกเข้า
มาทำนาในเนื้อที่ ๆ ไร่เศษขอไว้ในแขวงเมืองปทุมธานี.

- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๗, เรื่องที่ ๓๘๖๕, เรื่องราวราษฎรร้องทุกข์
ว่ามีผู้เขาไปแย่งชิงทำนา ซึ่งได้ชอกรอกไวคอบริษัทแล้ว.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๘๕, เรื่องพระยาไชยวิชิต
ว่าได้ออกเงินค่ากรอกนาบริษัท มีผู้แย่งนาทำ.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เรื่องบริษัทชุกคลอง เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๙๓,
เรื่องขามป่นกับพวกร้องทุกข์เรื่องที่ดินในคลองบริษัท.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เรื่องบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๑๑,
เรื่องราษฎรร้องทุกข์ว่าถูกขโมยไล่จากกรรมกรพิเศษที่ดินนา.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เรื่องบริษัทชุกคลอง, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๑๗,
เรื่องเจ้าเล็กของจอนาบริษัท.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๗๖, เรื่องบริษัทชุกคลองแล
ขุนาสยามเกี่ยวกับคลองเปรมประชากร.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๘๖, เรื่องบริษัทร้องว่ามี
ผู้รายปดในบริเวณคลองบริษัทหลายรายแล้ว.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๘๘, เรื่องบริษัทร้องว่า
ผู้รายปดที่ตลาดปากคลอง ๕ แห่ง คลองรังสิต และคลอง ๖ วาสายล่าง.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๓๘๘๘, เรื่องบริษัทร้องว่า
นายอกรคนำเรียกเงินแกพวกราษฎรที่กรอกนาบริษัท.
- ร.๕, กษ, แผนกหนังสือเก่า, เล่มที่ ๘๘, เรื่องที่ ๔๐๑๔, เรื่องเสนาบดีไปตรวจ
การห่อหีบขี้เถ้า และตรวจพื้นที่ในทุ่งหลวงฝั่งตะวันออก ซึ่งจะทำ
ประตุนำและทำนบ.

ข) เอกสารกระทรวงมหาดไทย (รัชกาลที่ ๕)

ร.๕, ม.๑.๑/๒๘, เรื่องขออนุญาตเปลี่ยนอัตราเก็บค่าราชการมณฑลพิษณุโลก

ร.ศ. ๑๑๘.

ร.๕, ม.๑.๔/๔, เรื่องตัวเลขข่างคนว่าอยู่ในบังคับฝรั่งเศษ ไม่ยอมเสียค่าราชการ

ร.ศ. ๑๑๔ - ๑๑๕.

ร.๕, ม.๑.๔/๕, เรื่องการจักเลขหัวพระราชอาณาเขต ร.ศ. ๑๑๘.

ร.๕, ม.๑.๔/๕, เรื่องเลขและเงินค่าราชการหรือเงินส่วยมณฑลพิษณุโลกและเพชร-
บูรณ์, ร.ศ. ๑๑๓.

ร.๕, ม.๑.๔/๑๓, เรื่องเลขส่วยเมืองสุพรรณบุรี ร.ศ. ๑๑๔.

ร.๕, ม.๑.๔/๒๕, เรื่องเลขแดเงินค่าราชการส่วยทางมณฑลอิสาน ร.ศ. ๑๑๗.

ร.๕, ม.๑.๔/๒๗, เรื่องความเห็นของกรมหมื่นปราบ เรื่องให้ชาหลวงเก็บเงินค่า
ราชการแก่เลขตามหัวเมืองเป็นการลำบากต่อราชการมาก ร.ศ. ๑๑๗.

ร.๕, ม.๒.๑๑/๒, เรื่องรายงานการประชุมเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๑๗.

ร.๕, ม.๒.๑๑/๖, เรื่องการประชุมชาหลวงเทศาภิบาล ปี ๑๑๘.

ร.๕, ม.๒.๑๑/๘, เรื่องการประชุมแลรายงานประชุมเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๑๙.

ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๐, รายงานการประชุมชาหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๒๐, ๑๒๑,
๑๒๒.

ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๑, เรื่องรายงานการประชุมเทศาภิบาล กระทรวงมหาดไทย.

- ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๒, เรื่องรายงานการประชุมข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๒๔.
- ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๓, เรื่องรายงานการประชุมเทศาภิบาล.
- ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๔, เรื่องรายงานการประชุมเทศาภิบาลแผนกกรรมการ.
- ร.๕, ม.๒.๑๑/๑๗, เรื่องรายงานประชุมเทศาภิบาลทางมหาดไทย ร.ศ. ๑๒๗
๑๒๘, ๑๒๙.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๒, เรื่องรายงานกรมหลวงดำรงไปตรวจราชการมณฑลกรุงเทพฯ
แลพิศณุโลก นครสวรรค์ และรายงานระยะทางที่เสด็จ.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๕, เรื่องรายงานพระยารัตนเศรษฐีซึ่งได้ไปตรวจราชการหัวเมือง
มณฑลชุมพร.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๖, เรื่องรายงานพระยาอินทราธิบดีซึ่งได้ไปตรวจราชการมณฑล
นครไชยศรีแลเมืองราชบุรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๘, เรื่องพระอินทราธิบดีรายงานตรวจราชการมณฑลนครไชยศรี
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๐, เรื่องกรมหลวงดำรงราชานุภาพเสด็จราชการหัวเมืองฝ่าย-
เหนือ.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๔, เรื่องพระพรหมภิบาลไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๖, เรื่องรายงานมณฑลนครราชสีมา.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๒๐, เรื่องพระราชเสนาตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา.

- ร.๕, ม.๒.๑๔/๒๒, เรื่องรายงานพระยาสุภชคเื่องตรวจราชการมณฑลนครศรี-
ธรรมราช ร.ศ. ๑๑๓.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๓๖, เรื่องสำเนารายงานพระองค์เจ้าเพ็ญ เสด็จตรวจราชการที่
คักแยกส่งไปยังกระทรวงต่าง ๆ (มณฑลนครสวรรค์)
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๔๓, เรื่องพระยาศรีสหเทพไปตรวจราชการหัวเมืองในมณฑลบูรพา.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๕๒, เรื่องพระศรีสหเทพไปตรวจราชการมณฑลราชบุรีแลมณฑลนคร-
ไชยศรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๕๓, เรื่องพระยาอินทราธิบดีทำรายงานตรวจราชการเมือง-
กาญจนบุรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๕๖, เรื่องพระราชทานพระบรมราชาญาตให้พระยาศรีสหเทพออก
ตรวจราชการเมืองจันทบุรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๖๐, เรื่องพระอินทราธิบดีทำรายงานตรวจราชการแขวงเมือง
นครไชยศรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๗๔, เรื่องเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการหัวเมือง
ปากน้ำใต้.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๘๒, เรื่องรายงานกรมหมื่นคำรงฯ ตรวจราชการเมืองพิจิตร
เมืองพิษณุโลก ร.ศ. ๑๑๗.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๘๑, เรื่องพระอินทราธิบดีรายงานตรวจราชการเมืองราชบุรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๘๖, เรื่องพระองค์เพ็ญรายงานตรวจราชการเมืองลำปาง.

- ร.๕, ม.๒.๑๔/๕๘, เรื่องรายงานเจ้าพระยาเทเวศร์ไปตรวจราชการทางเมือง
สงขลา เมืองพัทลุง เมืองกลันตัน ร.ศ. ๑๑๓.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๐๐, เรื่องตรวจราชการเมืองสงขลา เมืองพัทลุง.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๐๒, เรื่องพระอินทราชาภิบาล ตรวจราชการเมืองสมุทรสงคราม.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๐๔, เรื่องพระอินทราชาภิบาลตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรี.
- ร.๕, ม.๒.๑๔/๑๑๐, เรื่องกรมหลวงดำรงฯ เสด็จราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ.
- ร.๕, ม.๒.๒๑/๓๐, เรื่องผู้ร้ายทำกันโชค แลพิงโรงนาของราษฎรตำบลทุ่งแสนแสบ
และอ้างว่าเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส.
- ร.๕, ม.๒.๒๑ ก/๕, เรื่องลาวเมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี พากันไปเข้ารีตอยู่ใน
บังคับฝรั่งเศส.
- ร.๕, ม.๒.๒๑ ก/๒๗, เรื่องอ้ายซิบ อ้ายสอน ผู้ร้ายอ้างว่าเป็นคนอยู่ในบังคับ
ฝรั่งเศส.
- ร.๕, ม.๒.๒๑ ก/๕๒, เรื่องฝรั่งเศสร้องว่าไทยเก็บส่วยแก่คนในบังคับ.
- ร.๕, ม.๒.๒๑ ก/๕๘, เรื่องพระยากำแหงสงคราม ข้าราชการบริเวณนครราชสีมา
ไปสืบราชการเมืองพุทไธสง เรื่องคนสมัครเข้าในบังคับฝรั่งเศส.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๒, เรื่องอุทกไทย ทูทิกขภัย หัวเมืองชายทะเลตะวันตก.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓, เรื่องทูทิกขภัยหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๕, เรื่องนายออกแจ้งว่าราษฎรเมืองสุรินทร์อพยพครอบครัวไปอยู่
ตามหัวเมืองต่าง ๆ ร.ศ. ๑๑๒.

- ร.๕, ม.๒.๒๕/๑๘, เรื่องคนในบังคับฝรั่งเศสอพยพเข้ามาอยู่ในมณฑลอุดร
ร.ศ. ๑๑๖.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓๔, เรื่องราษฎรเมืองมุกดาหารอพยพไปฝั่งซ้าย.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓๕, เรื่องมณฑลอุดรเกิดทุพพิกษภัย.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓๖, เรื่องมณฑลอิสานเกิดข้าวยากแหว่ง ราษฎรอพยพ.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓๗, เรื่องมณฑลพายัพเกิดข้าวยากหมากแพง ราษฎรอพยพ.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๓๘, เรื่องราษฎรเมืองสกลนครอพยพไปอยู่ต่างเมือง เพราะ
กันดารอาหาร.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๔๐, เรื่องพลเมือง เมืองตราดที่ยกให้ฝรั่งเศส อพยพเข้ามาใน
มณฑลจันทบุรี ร.ศ. ๑๒๓.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๔๕, เรื่องราษฎรมณฑลบูรพา อพยพเข้ามาอยู่ในมณฑลนครราชสีมา.
- ร.๕, ม.๒.๒๕/๕๓, เรื่องทุพพิกษภัยในมณฑลพายัพ.
- ร.๕, ม.๒.๒๖/๓, เรื่องนายนวม นายฟ้า และ มะหะหมัดบิลาล วิวาที่ยิงกันตาย
ที่ตำบลน้ำเขียวทุ่งคู.
- ร.๕, ม.๒.๒๖/๖, เรื่องนายนวมกับนายฟ้า และมะหะหมัดบิลาล วิวาที่ยิงกันตาย
ที่ตำบลน้ำเขียวทุ่งคู และเรื่องโศกภัยซอกคั้งของรับซื้อขายกระบือ
(ปีก ๔)

ร.๕, ม.๑๘.๔/๑, เรื่องขออนุญาตอินชุนโคกระบือ ร.ศ. ๑๐๕.

ร.๕, ม.๑๘.๔/๖, เรื่องรายงานโคกระบือเป็นโรคคุดม.

ร.๕, ม.๒๘.๒/๓, เรื่องเงินการราชการมณฑลกรุงเทพฯ.

ร.๕, ม.๒๘.๒/๑๕, เรื่องเลขส่วยหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก.

ค) เอกสารกระทรวงนครบาล (รัชกาลที่ ๕)

ร.๕/๑, น.๓.๒ ก/๑๒, เรื่องมีสารตราใหญ่วาระราชการเมืองออกตรวจท้องที่
ร.ศ. ๑๒๑.

ร.๕/๑, น.๓.๒ ก/๓๖, เรื่องส่งคำชี้แจงความของนายร้อยซึ่งควบคุมลาวมารับจ้าง
ทำนาในแขวงเมืองชัยภูมิ รวม ๕ ฉบับ มาถวายแล้ว.

ร.๕/๑, น.๓.๒ ก/๑๑๖, เล่ม ๒, เรื่องจ้างคนลาวมาทำนาในเขตมณฑล-
กรุงเทพฯ

ร.๕/๑, น.๓.๒ จ/๑๘, เรื่องชี้แจงเรื่องราษฎรผู้มีชื่อขออนุญาตจ้างนักโทษทำงาน
เกี่ยว: ข้าจะยอมให้ค่าจ้างคน ๑ วันละ ๓๒ อัฐ และรับรองควบคุมนักโทษ
มิให้หลบหนีนั้นด้วย มีตราสั่งงกแล้ว.

ร.๕/๑, น.๔๑.๑/๒๑๔, เรื่องพระยาวิเศษโภชนาไปตรวจการเพาะปลูกและสืบ-
สวนลูกจ้างทำนาและทางน้ำ.

ร.๕/๑, น.๔๑.๔/๑๑, เรื่องรายงานขุนบำรุงราช เกี่ยวถวายเรื่องทำสัญญาชุกคดอง.

ร.๕/๑, น.๔๑.๔/๔๗, เรื่องส่งประกาศเรื่องบริษัทชุกคดองแลคนาสยามกับประกาศตั้งข้าหลวงพิเศษให้ผู้ว่าราชการการเมือง, อำเภอบาง, กำนัน แจกแก่ราษฎรให้ทราบทั่วกัน.

ร.๕/๑, น.๔๔.๑/๔๐, เรื่องหารือเรื่องคนลาวเมืองอุบลมารับจ้างทำในในบริเวณคดอง บริษัทกลับขึ้นไปเมืองเสียค่าราชการปีไม่ทันต้องถูกปรับ นายร้อยยมผู้หัวหน้าจ้างจะขอเก็บเงินค่าราชการส่ง เห็นว่าเป็นมณฑลกรุงเทพฯ กรมสรรพากรในควรรเก็บเกี่ยวเรื่องเมืองชัยภูมิหรือจกการเรื่องเลี้ยงกระบือจ้างแลคนลาว

ง) เอกสารส่วนพระองค์ (รัชกาลที่ ๕)

ร.๕, สบ.๒.๑๔/๑, ส่วนพระองค์, สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ แผนกบ่อนเบี้ย พระราชกำหนดเรื่องบ่อนเบี้ยรัชกาลที่ ๑ จ.ศ. ๑๑๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕)

ร.๕, สบ.๒.๑๔/๒, ส่วนพระองค์, สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ แผนกบ่อนเบี้ย เรื่องบ่อนเบี้ยครั้งพระนครศรีอยุธยา จนถึงรัชกาลที่ ๑.

ร.๕ - ๗, สบ.๒.๔/๖, เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ แผนกเกษตร, บันทึกเรื่องการทำทหน้าของสมเด็จพระยาคำรงฯ พ.ศ. ๒๔๖๖.

จ) เอกสารสารบัญสมุคพิเศษ (รัชกาลที่ ๕)

ร.๕, สารบัญสมุคพิเศษ, เล่ม ๒, ร.ศ. ๑๒๓๘ - ๑๒๔๐, เลขที่ ๘๘, เรื่อง
ขานาตำบลดศีระกระบือขอกันท่านบิณฑลองค์หลวงนาวาเกษิกรชุด

ร.๕, สารบัญสมุคพิเศษ, เล่ม ๗, จ.ศ. ๑๒๔๕ - ๑๒๔๗, เลขที่ ๑๐ เรื่อง
ลาวอาสาเมืองลพบุรี ขอสมัครเป็นเลขจ่ายเทือน.

ร.๕, สารบัญสมุคพิเศษ, เล่ม ๗, จ.ศ. ๑๒๔๕ - ๑๒๔๗, เรื่องที่ ๑๓, เรื่อง
ความคนขอมือขาวที่ตองจับแลชำระเรื่องขอมือขาว.

ฉ) เอกสารเบ็ดเตล็ด (รัชกาลที่ ๕)

ร.๕, บ.๓.๑/๑๑, พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในงาน
เปิดการแสดงกสิกรรมและพานิชยกรรม (๑๘ เมษายน ร.ศ. ๑๒๕).

ร.๕, บ.๑๑/๑๑, เรื่องการแสดงพิพิธภัณฑเมล็ดเขาสยามที่วัดสุทัศน์เทพวราราม
ร.ศ. ๑๒๗.

ช) เอกสารรัชกาลที่ ๖

ร.๖, กษ.๑/๓, เรื่องแสดงกสิกรรมแลพานิชยกรรมในประเทศสยาม.

ร.๖, กษ.๑/๕, เรื่องรายงานประชุมชาหลวงแผนกกระทรวงเกษตราธิการ.

ร.๖, กษ.๑/๖, เรื่องการจัดการบำรุงนาถึบเรื่องราษฎรชาวนาในคลองรังสิตร้งทุกช
ขอใยกเงินที่ค้างแลขอใเปิดน้อtrakanaแลเรื่องจะขอมคลองชอຍใน
ทุ่งหลวงถึบเรื่องจะริบอำนาจ แลทรัพย์สินบติของบริษัทชุกคลองแลคุณาสยาม.

ร.บ, กษ.๑/๑๒, เรื่องรายงานตรวจการเพาะปลูกประเทศสยาม.

ร.บ, กษ.๕/๑, เรื่องพระปฏิบัติราชประสงค์ขอถวายที่นาและสมบัติของบริษัทชุกคลองฯ หักค่าจองที่นา.

ร.บ, กษ.๕/๔, เรื่องบริษัทชุกคลองแลคนาสยาม ชุกคลองทุ่งนครนายก (ม.ท.)

ร.บ, ม.๑๓/๑๓, หนังสือเจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานาถ กราบบังคมทูล
รัชกาลที่ ๖ (๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑).

ร.บ, ม.๔/๒๖, ความเห็นเรื่องความตองการวิชาการเพาะปลูกเบื้องต้นของ
ประเทศสยาม และวิธีควรดำเนินการให้เหมาะแก่สมัย ของ หลวงพิณพิช-
การ พ.ศ. ๒๔๕๔.

ร.บ, กษ, แผนกรายงานและเบ็คเต็ล็ค, เล่มที่ ๑๕, เรื่องที่ ๓๓๒, เรื่องกรม
ทหน้าเสนอบัญชีการกำจัดผักตบชวาของมณฑลต่าง ๆ ประจำเดือน
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔

๒. เอกสารที่พิมพ์แล้ว

ครอว์ เพอร์ค, จอห์น. เอกสารของครอว์เพอร์ค, แมลโคย ไฟโรจน์ เกษแมนกิจ
พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.

คุรุสภา, องค์การค่า, ผู้รวบรวม. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๕๔ - ๒๔๐๐,
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๓.

คุรุสภา, องค์การค่า, ผู้รวบรวม. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๑ - ๒๔๐๔,
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔.

คุรุสภา, องค์การค่า, ผู้รวบรวม. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ - ๒๔๐๘,
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔.

คุรุสภา, องค์การค่า, ผู้รวบรวม. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาคปกรณกะส่วนที่ ๒,
พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, ๒๔๖๖.

คุรุสภา, องค์การค้ำ, ผู้รวบรวม. กฎหมายตราสามดวง, เล่ม ๓, พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖.

คุรุสภา, องค์การค้ำ, ผู้รวบรวม. กฎหมายตราสามดวง, เล่ม ๔, พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

คุรุสภา, องค์การค้ำ, ผู้รวบรวม. กฎหมายตราสามดวง, เล่ม ๕, พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, และ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จ
กรมพระยา. เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ ๕, พระนคร : สำนักพิมพ์
ประพาสต้น, ๒๔๘๗.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาส
ลำนํ้ามะขามเตาและพระราชกระแสดำ เรื่องจัดการทวารมณฑลกรุงเทพฯ
ในรัชกาลที่ ๕, พระนคร : โรงพิมพ์หาพระจันทร์, ๒๔๕๓.

ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าน้องยาเชอกรมหลวง. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์-
รัชกาลที่ ๑, พระนคร : โรงพิมพ์หาพระจันทร์, ๒๔๗๔.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล
ที่ ๒. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาล
ที่ ๕, พระนคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๐๔.

ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าน้องยาเชอกรมหมื่น. จดหมายเหตุระยะทางพระเจ้า
น้องยาเชอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจ
ราชการหัวเมือง มณฑลกรุงเทพฯ มณฑลนครไชยศรี มณฑลราชบุรี ใน
รัตนโกสินทร์ ๑๑๗, พระนคร : โรงพิมพ์ชาวทหารอากาศ, ๒๕๑๕.

ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. เทศาภิบาล, พระนคร : สำนักพิมพ์คลัง-
วิทยา, ๒๔๔๕.

ตำรงราชานุภาพ, พระบรมวงศ์เชอกรมพระยา. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗,
พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, ๒๔๖๒.

ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. ความทรงจำ, พระนคร : ศิลปบรรณาการ,
๒๕๑๓.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
รัชกาลที่ ๓ ที่ ๔, พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

ศิลปากร, กรม. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย, พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕.

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ ๕ และ ๖ กับเรื่องประกอบ,
พระนคร : โรงพิมพ์หาพระจันทร์, ๒๕๐๗.

๓. ราชกิจจานเบกษาและเทศาภิบาล

ก) ราชกิจจานเบกษา

"สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์บอกราบบังคมทูลถวายเรื่อง เมืองปราจีนบุรี."

ราชกิจจานเบกษา, ๑(๑๕ กรกฎาคม ๒๔๑๖) : ๓๗ - ๓๘.

"ลักษณะโจรหาเสน." ราชกิจจานเบกษา, ๔(อาทิตย เดือน ๗ ขึ้น ๑ ค่ำ

๒๔๒๐) : ๗๒ ; (อาทิตย เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ) : ๘๐ ; (อาทิตย เดือน ๗
ขึ้น ๑๕ ค่ำ) : ๘๗-๘๘ ; (อาทิตย เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ) : ๘๖ ; (อาทิตย
เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ) : ๑๐๑-๑๐๒.

"ประกาศห้ามมิให้ตกขาวแก่ชาวนา." ราชกิจจานุเบกษา, ๘(อาทิตย์ เดือน ๗
 ขึ้น ๘ ค่ำ ๒๔๒๐) : ๗๘ - ๘๐.

"ประกาศที่จะหักไพรสมตายชราพิการ." ราชกิจจานุเบกษา, ๘(อาทิตย์ เดือน ๗
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๒๔๒๐) : ๘๑ - ๘๒.

"คำพิพากษาคัดสินแห่งเสนาบดีสภาในเรื่องคดีที่นำ ขึ้นมูลเกล้าถวายฎีกา หองเสนา-
 บดีสภาในพระบรมมหาราชวัง วันที่ ๒๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๕."

ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓(๑๒ กรกฎาคม ๒๔๓๘) : ๑๖๑.

"ประกาศเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง."

ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓(๒๑ มีนาคม ๒๔๓๘) : ๖๐๗ - ๖๐๘.

"ประกาศเงินการราชการขุ่นหมื่นแลไพรหลวง." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓(๒๘ มีนาคม
 ๒๔๓๘) : ๖๑๔.

"ประกาศเก็บเงินการราชการ ร.ศ. ๑๑๗." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๕(๒๘ สิงหาคม
 ๒๔๔๑) : ๒๓๘ - ๒๓๙.

"ระบะทางพระเจ้าน้องยา เชอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการหัวเมือง
 ฝ่ายเหนือ." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๕(๑๕ มกราคม ๒๔๔๑) :
 ๔๓๖ - ๔๓๗.

"รายงานชาหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๕(๑๒ มีนาคม
 ๒๔๔๑) : ๕๕๑.

"ประกาศเก็บเงินการราชการเมืองพระตะบองแลเมืองเสียมราฐ." ราชกิจจานุเบกษา,
 ๑๖(๒ กรกฎาคม ๒๔๔๒) : ๑๘๐ - ๑๘๑.

"พระราชพิธีฝัง." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๖(๒๗ สิงหาคม ๒๔๔๒) : ๒๘๑.

"ประกาศตั้งกระทรวงเกษตรราชการแลเปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดี." ราชกิจจานุเบกษา,
๑๕(๓ กันยายน ๒๔๔๒) : ๓๐๒ - ๓๐๓.

"ประกาศตั้งข้าหลวงพิเศษจัดการที่นาในตำบลทุ่งหลวงแลคลองประเวศบุรีรมย์."
ราชกิจจานุเบกษา, ๑๖(๒๘ ตุลาคม ๒๔๔๒) : ๔๔๘ - ๔๕๐.

"พระราชบัญญัติลักษณะเก็บเงินคานา ร.ศ. ๑๑๘." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๗(๑๘
พฤศจิกายน ๒๔๔๓) : ๔๕๐ - ๔๕๓.

"ประกาศเก็บเงินคานา ร.ศ. ๑๑๘." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๗(๒ ธันวาคม ๒๔๔๓)
: ๕๐๘.

"พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทาง ร.ศ. ๑๑๘." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๗(๑๓ มกราคม
๒๔๔๓) : ๕๘๔ - ๕๘๕.

"กฎข้อบังคับเรื่องเก็บเงินการราชการเก็บยั้งแลมอญ ร.ศ. ๑๑๘," ราชกิจจานุเบกษา,
๑๗(๑๓ มกราคม ๒๔๔๓) : ๕๘๕ - ๕๘๖.

"ประกาศให้ไซพระราชบัญญัติเกณฑ์ทางในมณฑลต่าง ๆ ร.ศ. ๑๑๘." ราชกิจจานุ-
เบกษา, ๑๗(๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๓) : ๖๘๐.

"ประกาศเปลี่ยนข้าหลวงพิเศษจัดการที่นาในตำบลทุ่งหลวงแลคลองประเวศบุรีรมย์
ร.ศ. ๑๒๐." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๘(๕ พฤษภาคม ๒๔๔๔) : ๖๐.

"ประกาศออกโฉนดที่ดินในมณฑลกรุงเก่า." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๘(๑๘ พฤษภาคม
๒๔๔๔) : ๘๘ - ๙๑.

"ประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๐." ราชกิจจานุเบกษา, ๑๘(๒๒ กันยายน ๒๔๔๔)
: ๓๗๐ - ๓๗๑.

"ประกาศแก้ไขและพิทักษ์เก็บเงินคานา ร.ศ. ๑๒๔." ราชกิจจานุเบกษา,
๒๒(๒๕ มิถุนายน ๒๔๔๘) : ๒๕๖ - ๒๕๘.

"พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. ๑๒๔." ราชกิจจานุเบกษา, ๒๒(๓ กันยายน ๒๔๔๘) : ๕๑๓ - ๕๑๘.

"พระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๗." ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕(๘ มีนาคม ๒๔๕๑) : ๑๔๓๑ - ๑๔๔๗.

ข) เทศาภิบาล

"เรื่องสนทนากับผู้รายปล้นอธิบาย." เทศาภิบาล, ๑(๑ เมษายน ๒๔๔๘) : ๑๗ - ๒๗.

"เรื่องปิดน้ำมณฑลกรุงเก่า." เทศาภิบาล, ๑(๑ มิถุนายน ๒๔๔๘) : ๑๗๐ - ๒๒๘.

"รายงานประชุมเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๒๖." เทศาภิบาล, ๔(๑ มกราคม ๒๔๕๐) : ๑๓๗ - ๑๔๐.

"ประกาศยกเว้นชาวมณฑลอุดรและอิสานซึ่งลงมารับจ้างทำนาและการอื่น ๆ ตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร รัตนโกสินทรศก ๑๒๔." เทศาภิบาล, ๒๕(๑๑ ตุลาคม ๒๔๕๑) : ๗๘๘.

"เรื่องกำจัดผักตบชวา." เทศาภิบาล, ๖(๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑) : ๑๐๗.

"ระดมนำหวัดที่หลักศิลากรุงเก่า." เทศาภิบาล, ๗(๑ กันยายน ๒๔๕๒) : ๑๕๖ - ๑๖๐.

๔. วารสารและหนังสือพิมพ์

"การที่จะขุดคลองใหม่." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder, ๑(๗ สิงหาคม ๒๔๐๘) : ๘๐ - ๘๑.

"ขานำฝนเมืองเพชรบุรี." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๗ สิงหาคม ๒๔๐๘) : ๘๑.

"ขานำฝนเมืองเพชรบุรี." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๒๗ สิงหาคม ๒๔๐๘) : ๘๑.

"ความพวักานบางไทรชมเหง." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๒๐ กันยายน ๒๔๐๘) : ๑๑๔ - ๑๑๕.

"ชาวกรุงเทพฯ." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๑ มกราคม ๒๔๐๘) : ๒๐๒.

"ขารายเมืองสมุทรสงคราม." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder
๑(๑๗ มกราคม ๒๔๐๘) : ๒๑๑ - ๒๑๒.

"ชาวที่กรุงเทพฯ." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๓๑ มกราคม ๒๔๐๘) : ๒๒๓.

"กลไฟ้เข้า." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๑(๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๐๘) : ๒๔๓ - ๒๔๔.

"คัันซัง ถัง ทนาน ฉอ." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๒(๒๘ พฤษภาคม ๒๔๐๘) : ๗๗ - ๗๘.

"นายคานชมเหงชาวเรืออูกคา." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๒(๒๘ พฤษภาคม ๒๔๐๘) : ๗๘.

"คอบความฎุราย." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๒(๑๒ กรกฎาคม ๒๔๐๘) : ๑๐๘.

"ราคาสินคากรุงเทพ." หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder,
๒(๑๒ กรกฎาคม ๒๔๐๘) : ๑๒๑.

ครุโนวาท เล่ม ๑ จ.ศ. ๑๒๓๖, พระนคร : แพร่การช่าง, ๒๕๑๒ (ฉบับรวบรวม
เป็นเล่มระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๑๘ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายพันตำรวจเอก หม่อมเจ้าบุญศิริ เกษมสันต์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยา-
ราม วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒).

"Consular Report." The Bangkok Times, (12 November 1897) : 3.

"A Farmer's Year." The Bangkok Times, (19 October 1905) : 22.

"Cattle in Siam." The Bangkok Times, (14 May 1906) : 10.

"The Rice Harvest." The Bangkok Times, (17 December 1907)
: 15.

"Rice Exhibition at Tanyaburi." The Bangkok Times,
2(February 1908) : 11 - 12.

Land Lord "Causes." The Bangkok Times, (25 September 1909)
: 7 - 8.

"The Wandering Cultivator." The Bangkok Times, (1 May 1912)
: 18.

"Siamese Mode of Sowing and planting Rice." From The Bangkok
Recorder Aug. 3 th. 1866. Bangkok Calendar, 1870 :
142 - 144.

Vander Heide. "The Economical Development of Siam During
The Last Half Century." Journal of Siam Society,
part II (1906) : 71 - 79.

ข. เอกสารข้รอง (Secondary Sources)

๑. หนังสือภาษาไทย

เกษตราธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงเกษตร, พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง-
ธรรม, ๒๔๔๔.

กาญจนาคพันธุ์, เมื่อวานนี้, ๓ เล่ม พระนคร : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, ๒๕๑๔.

กรีส์โวลด์, อาเล็กซานเดอร์ บี. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม,
แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ ดิศกุล, ม.ป.ท., ๒๕๐๘. (หม่อมเจ้า
จงจิตรถนอม ดิศกุล ทรงพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานมหามงคล
สมัยพระชนมายุ เสมอถวายสมเด็จพระราชบิดา วันอาทิตย์ ที่ ๒๔ สิงหาคม
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘)

ขจร สุขพานิช. ขอมลจากอดีต, พระนคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๘.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน, พระนคร :
สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๓.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต, พระนคร : สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, ๒๕๑๗.

ทวี เกชาวัต. สภาพพื้นฐานของเศรษฐกิจประเทศไทย, พระนคร : โรงพิมพ์
ประเสริฐศิริ, ม.ป.ป.

ชลประทาน, กรม. ที่ระลึกในการเปิดเขื่อนเจ้าพระยา ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐,
พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๐.

ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๔๕๓ คานดั่งคม,
พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๗.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ศึกษากับพัฒนาการของสังคมไทย, พระนคร : โรงพิมพ์
นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๑๕.

ไชยยงค์ ชูชาติ. เศรษฐกิจการเกษตรแห่งประเทศไทย, พระนคร : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๐๓.

คำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา, ลักษณะการปกครองประเทศ
สยามแต่โบราณ, พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, ๒๔๗๐.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระยา. นิทานโบราณคดี,
พระนคร : โรงพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๓.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระยา. ไทยรบพม่า, พระนคร : โรงพิมพ์ศิลป-
บรรณาการ, ๒๕๑๔.

ธรรมโสภณ, พระ และ ชัย เรื่องศิลป. สันโดษทำให้ไทยล่าหลังหรือ ? และสังคม
ไทยในศตวรรษที่ ๒๔, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเซเมน, ๒๕๑๕.

นันทา วรานทิวังค์, ยูเนป. บันทึกรายวันของเทาเชนค แฮร์ริส, พระนคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.

นายทนทวย. หมอปดัดเล็กกับกรุงสยาม. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๔๘๗.

บาร์ตัน, โทมัส แฟรงค์ และ สวาท เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศไทย
เพื่อใช้เป็นแนวการสอน, ธนบุรี : โรงเรียนการช่างวุฒิศึกษา, ๒๕๐๑.

ประยูทธ สิทธิพันธ์. แผ่นดินพระจอมเกล้า, พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงศึกษา,
๒๕๐๓.

พลกุล อังกินันท์. บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระนคร : แผนกวิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๕.

พูนพล อาสนจินดา. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

เฟลตัส, บอร์จ เฮาส์. หมอเฮาส์ในรัชกาลที่ ๔, แปลโดย กองคริสเตียนศึกษา
สภาคริสตจักรในประเทศไทย, พระนคร : กองคริสเตียนศึกษาสภาคริสตจักร
ในประเทศไทย, ๒๕๐๗.

มนัสวี อุดหนุนพันธ์. ประวัติการแพทย์มิตชันนารีในประเทศไทย, พระนคร :
กองคริสเตียนศึกษาแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย, ม.ป.ป.

ยวง บัณฑิตต์ ปาเลอแก้วส์. เล่าเรื่องเมืองไทย, แปลโดย สัน ท. โกมลบุตร,
พระนคร : สำนักพิมพ์กาวหนา, ๒๕๐๖.

รังสรรค์ ชนะพรพันธ์, บรรณาธิการ. เศรษฐกิจการเกษตร, เล่ม ๓, พระนคร :
สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๗.

ริกส์, เฟรด คัมบลิว. การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า, แปลโดย
อมร โสภณวิเศษฐวงศ์ และ เอกวิทย์ ณ ถลาง. พระนคร : ภาควิชา
ประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๘.

วิจิตรวาทการ, พลตรีหลวง. วิจิตรสาร, เล่ม ๑, พระนคร : โรงพิมพ์มงคล
การพิมพ์, ๒๕๑๘.

วงษานุประพัทธ์, นายพลเอกเจ้าพระยา. ประวัติกระทรวงเกษตรราชการ,
พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, ๒๔๘๔.

เวลส์, ควอริช. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ, แปลโดย
กาญจณี สมเกียรติกุล และ ยุกา ชุมจันทร์. พระนคร : โรงพิมพ์
เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๐๕.

เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ. แผ่นดินพระนั่งเกล้า, แปลโดย นิจ ทองโสภิต.
พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

สงวน อึ้งคง. สิ่งแรกในเมืองไทย, เล่ม ๑, ๒ พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา
๒๕๑๔.

สงวน อึ้งคง. สิ่งแรกในเมืองไทย, ชุด ๓. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา,
๒๕๐๓.

สว่าง เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย, พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.

สมนึก ศรีปลั่ง. ความยากจนของเกษตรกรและแนวทางแก้ไข, พระนคร : โรงพิมพ์
รวมมิตรไทย, ๒๕๑๗.

เสฐียรโกเศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย, พระนคร :
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๘. พระนคร :
โรงพิมพ์เคลิเมิ้ล, ๒๔๗๘.

สุริยานุวัฑฒิต, พระยา. ทวีปศาสตร์, พระนคร : โรงพิมพ์พิชิต, ๒๕๑๘.

สุริยานุวัฑฒิต, พระยา. เศรษฐกิจการเมืองหรือเศรษฐกิจวิทยา เล่ม ๓, พระนคร :
สำนักพิมพ์พิชิตการพิมพ์, ๒๕๑๘.

สุวพรรณ สนิทวงศ์, หม่อมราชวงศ์. เขาของประเทศสยาม, พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐.

อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตของชาวนา, พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
๒๔๘๖.

๒. วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

กิตติ คันไธย. "คลองกับระบบเศรษฐกิจของไทย (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓)."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. "สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
กับกระทรวงมหาดไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๖.

ถนอม อานันต์. "ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมร พูวน ในสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้น." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๔.

ประสิทธิ์ แก้วสิงห์. "การปรับปรุงการเกษตรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๕๓." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

ปิยนาด บุนนาค. "การพัฒนาการคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว." รายงานผลการวิจัย ทุนวิจัย รัชกาลภิเษกสมโภช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

พรเพ็ญ อ้นตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๖๔)." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. "เปรียบเทียบผลงานของเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ
พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๗๕ (๑๘๙๒ - ๑๙๓๒)." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

ไพฑูรย์ มีกุล. "การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชา
ประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๕.

การดี มหาชนธ์. "การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๘.

มัลลิกา เรื่องระพี. "บทบาทของชาวจีนในค่านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

วิชัย เสวมาตย์. "การเลิกทาสในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีประวัติศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘.

สุนทรী อาสะไวย. "ประวัติโครงการรังสิต." งานวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พิมพ์ดีด).

๓. วารสารและหนังสือพิมพ์

กรุงเทพจำกัด, ธนาคาร. "ปัญหาเศรษฐกิจของชาวนาไทย." กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพจำกัด, ๒๕๑๘.

ซีเก ฮารุ ทานาเบ. "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย." ใน วารสารธรรมศาสตร์, ๒ (ตุลาคม ๒๕๑๘ - มกราคม ๒๕๑๘) : ๗๐ - ๘๘.

เทพฐ ทัพทอง. "สยามเมื่อวันวาน." ไทยรัฐ, (๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๐) : ๕, ๒

ภูธร ภูมะชน และ สมชาย หลงหมอยา. "การจัดระเบียบการออกโฉนดที่ดินแบบใหม่ ตามประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) และแก้ไขเพิ่มเติม เป็นพระราชบัญญัติที่ดิน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)." ใน สะพาน, หน้า ๑๘๔ - ๒๑๓. แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, นูราบรวม. พระนคร : โรงพิมพ์สันติพิเคราะห์พิมพ์, ๒๕๒๐.

เมอร์คอก, จอห์น บี. "ขบถผู้มั่งคั่ง (ค.ศ. ๑๘๐๑ - ๑๘๐๒)." แปลและเก็บ
ความโดย ยุกา ชุมจันทร์. ใน จดสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, ๔(กรกฎาคม ๒๕๑๘) : ๘๒ - ๑๐๓.

อินแกรม เจมส์ ซี. "Thailand's Rice Trade and the Allocation of
Resources." ใน จดสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
หน้า ๓๘ - ๔๒. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
๒๕๑๓.

ค. หนังสือภาษาอังกฤษ

Akin Rabibhadan. The Organization of Thai Society in the
Early Bangkok Period 1782 - 1873, New York: Ithaca,
Cornell University Data Paper : Number 74 Southeast
Asia Program.

Bacon, George B. Siam the Land of the white Elephant,
New York : Charles Scribner's Sons, 1893.

Bowring, Sir John. The Kingdom and people of Siam, 2 vols.
Oxford University Press, 1969 (printed in Japan by
Akatsuki Printing Co, Ltd. 1969).

Graham, W.A. Siam, volume 2, London : The Dela More Press,
1924.

Groundwater, C. Lamont. "Engineering." In. Twentieth Century
Impression of Siam. pp. 186 - 198. Edited by Arnold
Wright and Oliver T. Breakspear. London : The Grossham
Press, 1908.

- Hall, D.G.E. A History of South-East Asia, New York : St. Martin's Press, 1966.
- Ingram, J.C. "Thailand's Rice Trade and the Allocation of Resources." In The Economic Development of South-East Asia, pp. 102 - 125. Edited by Grovan, Charles Donald. London : London University : School of Oriental and African Studies, studies in Modern Asia & African, 1964.
- J. Homan Vander Heide. "Means of Communication Rivers, Roads and Cannels." In Twentieth Century Impression of Siam pp. 199 - 202. Edited by Arnold Wright and Oliver T. Breakspear. London : The Gresham Press, 1908.
- Johnston, David Bruce. Rural Society and the Rice Economy in Thailand 1880 - 1930, Michigan : Xerox University Microfilms, 1976. (Yale University Ph. D. 1975, History Modern).
- Maxwell, Norman. "Imports, Exports and Shipping." In Twentieth Century Impression of Siam, pp. 135 - 143. Edited by Arnold Wright and Oliver T. Breakspear. London : The Gresham Press, 1908.
- Ministry of Agriculture. Agriculture in Thailand, Bangkok : Phakdi, Pradit Press, B.E. 2504.

- Ministry of Agriculture. Rice Economy of Thailand, Bangkok :
Local Affairs Press, B.E. 2508.
- Simkim, C.G.F. The Traditional Trade of Asia, London : Oxford
University Press, 1968.
- Skinner, William George. Chinese Society in Thailand : An
Analiztical History, New York : Ithaca, Cornell
University Press, 1962.
- Stiven, A.E. "Rice." In Twentieth Century Impression of Siam,
pp. 144 - 169. Edited by Arnold Wright and Oliver
T. Breakspear. London : The Gresham Press, 1908.
- Thompson, P.A. Lotus Land, London : T. Werner Laurie
Clifford's Inn, 1906.
- Yai Suaphan Sanitwongse. An out line of Rice Cultivation in
Siam. Bangkok : The Ministry of Agriculture, 1911.
- Young, Ernest. The Kingdom of the Yellow Robe, 3 rd ed.
London : Archibald Constable &, Co. Ltd, 1907.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นายสมชาย หลังหมอยา เกิดวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

ณ โรงพยาบาลวชิระพยาบาล อำเภอกุดสีดง จังหวัดพระนคร สำเร็จปริญญาการศึกษา
 บัณฑิต จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก (ปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 พิษณุโลก) ปีการศึกษา ๒๕๑๖ เข้าศึกษาต่อปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์
 คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๑๗ ปัจจุบันรับราชการครู
 สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ตำแหน่งครู โรงเรียนบ้านวังลึก (ยุวนาฏชนูทิศ)
 อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย